تحریری کورس مناظرہ

تشریحات النابغة
في
حل المسائل المختلفة

[illegible]

محمد [illegible] حضرت علامت شہید ابن شہید

ابو العزیز غلام حضرت [illegible] شہید عرف نابغہ تقبلہ اللہ

تحریر و ترتیب

سید محمد ثواب

ابن سید اسماعیل باپا صاحب

دوسرا حصہ

ناشر

مدرسہ حذیفۃ الاحناف

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

مسئلة دُعا بعد الجنازة :

دعاء بعد الجنازة چې يوه بله مسئله متنازع فيها ده دا تتمه د هغې مخكنو بحث ده اصولو كې مونږ دا ذكر كړل چې دعاء د مأمور به غير موقتي نه ده او په مطلق عن الوقت كې توقيتات په مكلف باندې وي او په داسې امورو كې نسبت د بدعت ورته نه شي كيدې په دغه لحاظ سره دعاء بعد الجنازة هم شوه خپله دعاء بعد الجنازة من حيث ذات حسنه ده څه قباحت نه لري كه چا دې ته مكروه ويلې وي يا يې بدعت ويلي وي يا يې بل څه نسبت كړې وي هغه قبيح لذاته به نه وي لغيره به وي لكه مثلاً په قيام باندې سره د بقاء د صفوفو نه بحر الرائق وغيره مكروه كړي ده چې مكروه ان تقوم بالدعاء بعد الجنازة چې ته په دعاء بعد الجنازة باندې قيام وكړي كه وايو چې صاحب د بحر الرائق نفس دعاء ته مكروه ويلي ده نو مكروه خو نهي غواړي څه دليل به په نهي دې پيدا كړي .

او كه وايو چې نه قيام بالدعاء يې مكروه ګڼلي دي هغه كراهت نه حمل شي په تنزيهي باندې نه تحريم باندې او دليل به ورته دا شي چې نوي راتلونكي انسان ګمان د پنځم تكبير ونه كړي لكه مخكې د يو فقيه قول مونږ ذكر كړو چې فرضو پسې صفوف ماتول په كار دي څكه چې نوي راتلونكي كس ګمان ونه كړي چې جمع باقي ده اقتداء ونه كړي .

نو كوم ځاي كې چې فقهاء نسبت د كراهيت دې دعاء ته كړې ده حمليږي به په قيام بالدعاء باندې په ولاړه دعاء كول او يا كه نسبت ورته د كراهيت شوې دې په زمانه د تابعينو كې هم شوې دي نو هغه شورش جوړولو ته چغې او شور چې يو ځاى نه هم يو سړي چغې كړي چې دعاء وكړي او د بل ځاى نه هم چغې كړي چې دعاء وكړي دا شور ما شور په څو مواضعو كې محدثين تابعين مكروه ګڼي .

من جملة د هغې نه وخت د تلاوت القرآن دي په دې كې شور ماشور دا هغوي بد ګڼي من جملة د هغې نه جنازه ده كله به چې جنازه حاضره شوه طريقه معموله د صحابه وو تابعينو سكوت تام وه دير به غلي وه نبي اكرم ﷺ به دومره غلي وه چې پټې به يې ځان سره شونډې مباركې خوزولې څه به يې ويل هغه څه دعاء به يې چې كوله هغه به يې هم پټه كوله ښكاره به يې نه كوله .

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

حکایت :

ما ته یو عالم راغلې وه ددوي هغه ما ته یې وویل دعاء بعد الجنازة نبي اکرم ﷺ کړي ده ما ورته وویل دلائل د شرعې څو دي وایي چې هر څو دي هغه خبره خو نه چې مه دعاء یادوم دا یې کړي ده که نه یې ده کړې ما ورته وویل چې ته ما ته دلائل د شرعې روایه دا ستا جواب په کې شوې دي دلائل د شرعې څو دي وایي درې دي کتاب الله سنت رسول او اجماع.

ما ورته وخندل ورته مې وویل وهابي یې خو داسې بې غیرته شان وهابي یې څکه غیرتي وهابي اجماع هم نه مني هغه وایي کتاب الله او سنت رسول بس دوه مني ته خو بنه یې درې دي کړه نو ما ورته وویل چې کتاب الله دلیل دې وایي چې هاو : ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ﴾ کله چې فارغ شي له عبادت نه ځان ستړي کړه دعاء کې ما ورته دا ترجمه وکړه څکه یو قول دا هم شته ما ورته وویل دا جنازه عبادت ګڼي که نه یې ګڼي وایي نه دلته خو عبد الله بن عباس رضي الله عنه بله ترجمه کړې نو دومره لالاکان دي حافظي خو ترې خدای تعالی اخیستې دي کنه په دې اوس نه پوهیږي چې زما بحث په بعد السنة کې دي که په بعد الجنازة کې دي.

وایي دلته خو د ابن عباس رضي الله عنه بله ترجمه مروي ده ما ورته وویل څه ده او زما مقصد هم دا وه ما وویل چې دا ترجمه هم دې راته وکړي وایي چې :

اذا فرغت من صلاة المكتوبة فأتعب في الدعاء .

ما ورته وویل دا ترجمه صحیح ده وایي هاو ما ورته وویل د جنازې لمونځ فرض دي که نه دي یو دم کلک ونخته نه وایي نبي علیه السلام کړي او که نه یې ده کړې ما ورته وویل چې دا روایه چې یو اخې فعل الرسول دلیل دنیا کې فعل الرسول نه اخوا کتاب الله دلیل نه دي په دې نزول وکړه روایه چې قول الرسول دلیل نه دي تقریر الرسول دلیل نه دي روایه فعل الرسول دلیل دي دا روایه زه یې هغې کې بیا درته بنایم .

خو داسې اصل جوړ کړه چې د فعل الرسول نه سوا دلیل نه منمه دا ډیر د جاهلانو اعتراض دي چې وایي دا کار رسول الله مبارک ﷺ کړې دي که نه دې کړي دا اعتراض چې چا وکړو نو پوهه شه چې غټ جاهل دي او سه پورې په دې هم نه پوهیږي چې

ادله د شرعي څو دي په دې هم لاخبر نه دي نو چې دا څوک وايي چې يا ره دا كار نبي ﷺ كړي كه نه يې دي كړې دده مقصد دادى چې كړې وي منمه يې كه نه يې وي كړې جائز نه شو نو دا به قول د هغه چا وي چې فعل الرسول به دليل گڼي او د فعل الرسول نه سوا به هيڅ دليل نه گڼي ، او داد هيڅا مذهب هم نه دي خپله دده قائل د قول مذهب هم نه دي نو استدلال دده آيت كريمه نه په دعاء بعد الجنازه كيدې شي .

بالفعل دعاء بعد الجنازة عمدة القاري شرح صحيح البخاري جلد ۱۲ صفحه ۱۶۴ د حضرت عبدالله بن ابي بكر روايت ده :

قال لما التقى الناس بموتة . موته كې چې كله جنگ شروع شو .

جلس رسول الله ﷺ على المنبر . هغه حالات ورته كشف شول .

وكشف له ما بينه وبين الشام فهو ينظر الى معتركهم .

دې كې رد د هغه چا وشو چې وايي دا وحي كيدله وحي نه وه دا ادراك كشف وه .

فقال أخذ الراية زيد بن حارثة . جنډا حضرت زيد رضي الله عنه لاس كې ونيوله .

فمضى . لاړو .

حتى استشهد . تر دې چې شهيد شو .

راوي وايي :

وصلى عليه . نبي عليه السلام مونځ د جنازې پرې وكړو .

ودعا له . دعاء يې ورته وكړه .

وقال استغفروا له .

تاسو هم ورته بخښنه وغواړي دغه مونځ د جنازې دي او دا دعاء ده وروسته د استغفروا له آواز دي اجتماعي دعاء ده .

وقد دخل الجنة وهو يسعى ثم اخذ الراية جعفر بن ابي طالب فمضى حتى استشهد فصلى عليه رسول الله ﷺ ودعا له وقال استغفروا له وقد دخل الجنة فهو يطير فيها بجناحيه حيث شاء .

Scanned by CamScanner

امام واقدي په المغازي کې هم دا حديث ذکر کړي جلد ۱ صفحه ۷۶۲.

دارنګې المبسوط للسرخسي جلد ۲ صفحه ۴۴۷ دې کې روايت دي:

عن ابن عباس رضي الله عنه وابن عمر رضي الله عنهما فاتتهما الصلاة على جنازة فلما حضرا. جنازه ترې تللې وه دوي حاضر شول.

مازاد على الاستغفار له. زيادت يې په استغفار باندې ونه کړو.

دا زمونږ احناف کوم ځای کې را اخلي تکرير د جنازې زمونږ احناف مکروه ګڼي دا ورته دلائل پيش کوي که تکرير په کار واي دوي به جنازه مکرره کړې واي.

نو مازاد معنى زيادت يې ونه کړو يعنې تکرير يې ونه کړو فقط دعاء يې وکړه خو دعاء ممنوعه نه وه جنازې پسې دعاء ممنوعه نه وه هغه يې وکړه هر چې تکرير د جنازې وه هغه ممنوع وه وي نه کړو نو:

فلما حضرا مازاد على الاستغفار له.

دا دوه کسان دي يو نه دي هغه اعتراض هم دفعه شو چې دا انفرادي شوې ده نو انفرادي نه شوه اجتماعي شوه.

وعبدالله بن سلام رضي الله عنه فاتته الصلاة على جنازة. عبد الله بن سلام نه مونځ د جنازې نوت شو د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جنازه وه.

فلما حضر. هر کله چې دې راغې.

قال ان سبقتموني بالصلاة عليه فلا تسبقوني بالدعاء له. اوس جنازه شوې ده دعاء پاتې ده.

دې نه معلوميږي چې په دغه وخت کې جنازې پسې دعاء کيدله آواز ورباندې کوي چې جنازه کې مو مخکې والي راباندې وکړو جنازه تيره شوه دومره صبر وکړي په دعاء کې مخکې والې مه کوي دعاء خو رانه مه تيروي.

دا ثابتوي چې دې زمانه کې دعاء کيده بعد الجنازة او جنازه ترې تيره ده او په دعاء باندې آواز کوي چې دعاء رانه مه تيروي.

بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع جلد ۳ صفحه ۲۸۶ کې هم دا حديث ذکر کړې دي.

Scanned by CamScanner

يو د جنازې نه مخکې دعاء ده بل د جنازې نه وروسته دعاء ده جنازې نه مخکې دعاء ته تعزيت ويلې شي که مړي ته بخښنه غواړي او که د مړي وارث ته دعاء کوي هغه هم جائز ده دليل په هغې باندې روايت د بخاري شريف دې معرب بيروتي چاپ جلد ۵ صفحه ۱۴ ابن ابي مليکة روايت کوي :

انه سمع ابن عباس رضي الله عنه وضع عمر على سريره . عمر فاروق رضي الله عنه په کټ واچولې شو چې کله شهيد شو په کټ واچولې شو .

فتكنفه الناس يدعون ويصلون قبل ان يرفع .

تکنف وضع د احد په اخر باندې کنف لره يو چې په بل لاس واړوي رش ورباندې جوړ دي خلکو يو بل باندې لاسونه اړولي وه پرې راټول شوي وه .

يدعون . دعاګانې کولې .

ويصلون . د رحمت دعاء يې کوله .

قبل ان يرفع . مخکې د اوچتيدو د کټ نه .

ګوري رفع د جنازې نه ده شوې چې مقبرې ته يې وړي د هغې نه مخکې دعاء ده .

وانا فيهم . او ابن عباس رضي الله عنه فرمايي : زه هم په کې ومه ما هم دا دعاء کوله .

فلم يرعني الا رجل اخذ منكبي . وه يرولم مگر دا چې يو سړي اوږې نه ونيولم .

فاذا علي . ګورم چې حضرت علي رضي الله عنه دي .

فترحم على عمر . عمر فاروق رضي الله عنه باندې د رحمت دعاء وکړه . رحمك الله .

او بيا ورته مخاطب شو ورته وايي :

وقال ما خلفت احدا احب الي ان القى الله بمثل عمله منك . نه دې ذَي پريښې احب الى الله چې هغه دې د خداى تعالى سره ملاقي شي تر مرګه دې دده په شان عمل عامل وګرځيږي .

منك . ستا نه يا عمر داسې خليفه دې پرې نه ښودلو يعنې ستا هم مثل عمل والا نشته دي .

وايم الله . قسم بالله .

Scanned by CamScanner

ان كنت لاظن ان يجعلك الله مع صاحبيك.

قسم بالله زما گمان دادی قسم سره تاکید راغې چې تا به گرځوي خدای تعالی له دوه ملگرو سره د هغوي رفيق به په جنت کې يې.

دا ديو چا باره کې حسن ظن سره قول کول جائز دي يقين سره نه شي ويلې او دې پرې قسم کوي دا دليل د تاکيد دي.

وحسبت اني كنت كثيرا اسمع النبي ﷺ يقول. حضرت علي رضي الله عنه وايي ما د نبي عليه السلام نه دير ځل اوريدلي وه چې داسې به يې ويل.

ذهبت انا وابوبكر وعمر ودخلت انا وابوبكر وعمر وخرجت انا والخ.

داسې الفاظ دي يعنې هره خبره کې به يې دا دري خبرې کولې.

زه ابوبكر او عمر لاړو مونږ دري واړه راد ننه شو يا لکه هغه بقري چې کومې خبرې کړې وي معجزه کې هلته نبي عليه السلام فرمائلي وه زه ابوبكر او عمر په دې يقين لرو داسې ډيرو خبرو کې به يې دا دواړه ځان سره شريکول دې نه قبل الجنازة قبل رفع سرير دعاء ثابتيږي چې دوي به دغه وخت کې دعاګانې کولې يدعون ويصلون قبل ان يرفع.

او هر چې د دفن نه وروسته دعاء ده هغه هم جائزه ده د هغې روايت سنن الكبرى د بيهقي دي جلد ۴ صفحه ۴۵ علقمة بن مرثد راوي ده:

قال صلى علي رضي الله عنه على يزيد بن المكفف النخعي فجاء قرظة بن كعب واصحابه بعد الدفن فأمرهم ان يصلوا عليه.

امر يې ورته وکړو دعاء ورته وکړي دا دعاء بعد دفن شوه د بعد دفن د پاره هغه آيت هم دليل دي.

لا تقم على قبره. مه اودريږه په قبر د منافق باندې دغه د څه شي د پاره دي.

للدعاء دي بعد الدفن قيام للدعاء وللتثبيت نو چې هر کله د منافق په قبر مه دريږه نو خپله ثابته شوه چې د مؤمن په قبر اودريږه.

لا تصل على احد منهم مات ابدا. مونځ د جنازې پرې مه کوه خو په مؤمن يې کوه.

Scanned by CamScanner

دارنګې د مړي پسې قبل الدفن دعاء کول یا بعد الدفن دعاء کول د هغه په حضور د هغه په غیاب ناروا نه دي صحیح مسلم جلد ۷ صفحه ۱۷۰ د ابي عامر رضي الله عنه روایت دي هغه یو شخص ته وایي نبي علیه السلام ته لاړ شه زما سلام ورته ووایه :

وقل له یقول لك ابو عامر استغفر لي . او ما ته بخښنه وغواړه .

قال واستعملني ابو عامر على الناس ومكث يسيراً ثم انه مات فلما رجعت الى النبي صلى الله عليه وسلم دخلت عليه وهو في بيت على سرير مُرمل (أي مرمول) منسوج وعليه فراش . اثر جوړ کړی دی .

رمال السرير (أي السرير المرمول) . دلته اضافت د صفت موصوف ته شوې دي .

بظهر رسول الله صلى الله عليه وسلم وجنبيه فاخبرته بخبرنا وخبر ابي عامر و قلت له قال قل له يستغفر لي .

ابو عامر مړ شو خو ما ته یې ویلي وه چې نبي علیه السلام ته ووایه چې ما ته بخښنه وغواړي .

فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم بماء فتوضاء منه ثم رفع يديه ثم قال . نبي علیه السلام اوبه راوغوښتې اودس یې وکړو بیا یې لاسونه پورته کړل بیا یې وویل .

اللهم اغفر لعبيد ابي عامر . عبيد يې نوم ده ابو عامر يې کنيه ده نو دا نبي اکرم صلى الله عليه وسلم بعد الوفات دعاء کړي ده .

دارنګې رد المختار جلد ٦ صفحه ۴۰۴ :

مطلب في القراءة للميت واهداء ثوابها له صرح علماؤنا في باب الحج عن الغير بأن للانسان ان يجعل ثواب عمله لغيره صلاةً او صوماً او صدقةً او غيرها كذا في الهداية بل في زكاة ايضاً التتارخانية عن المحيط الافضل لمن يتصدق نفلاً ان ينوي لجميع المؤمنين والمؤمنات .

تولو پسې دي وبخښي .

لانها تصل اليهم . ځکه هغوي پسې رسي .

ولا ينقص من اجره شيء. دا اجر نه کمیږي.

هو مذهب اهل السنة والجماعة. داد اهل سنت والجماعة رايه ده.

لكن استثنى مالك والشافعي العبادات البدنية المحضة كالصلاة والتلاوة فلا يصل ثوابها الى

الميت عندهما بخلاف غيرها كالصدقة والحج وخالف المعتزلة في الكل.

معتزله په ټولو کې مخالف دي.

وتمامه في فتح القدير اقول مامر عن الشافعي هو المشهور. مشهور قول یې دغه دي.

والذي حرره المتأخرون من الشافعية. د شوافعو متأخرینو فقهاء هغوي وايي.

وصول القراءة للميت. مړي ته یې ثواب رسي.

اذا كان بحضرته. چې د مړي سره وي هغه وخت کې.

او دعاله عقبها. ها ضمیر جنازې ته راجع دي، یا دعاء وشي دې مړي ته وروسته له جنازې نه.

ولو غائباً لأن محل القرآءة تنزل الرحمة والبركة والدعاء عقبها ارجي للقبول.

دا ها ضمير قراءت ته راجع کیږي عقبها قراءت ته راجع کیږي دعاء وروسته له قراءت نه ارجي للقبول ده.

ومقتضاه ان المراد انتفاع الميت بالقراءة لا حصول ثوابها له. ده مقصد دا نه وي چې ځان ته ثواب حاصلوي بلکې مقصد یې دا وي چې مړي ته یې ثواب ورسیږي.

ولهذا اختاروا في الدعاء. اللهم اوصل مثل ثواب ما قرأته الى فلان. که ضمیر د عقبها جنازې ته راجع شي بیا دعاء بعد الجنازة کې ثبوت شته او که قراءت ته راجع شي نو دعاء بعد القراءة ده.

دارنګې مسند احمد بن حنبل جلد ۴ صفحه ۳۵۶:

عن عبدالله بن ابي اوفى وكان من اصحاب الشجرة فماتت ابنة له. لور یې وفات شوه.

وكان يتبع جنازتها على بغلة خلفها فجعل النساء يبكين فقال.

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

چا چې دعاء بعد الجنازة ته مکروه ویلې دي قوي علت نه شي پیدا کولې که دا علت وایي چې نبي عَلَیۡهِ السَّلَام نه ده کړي نو اول خو دا دلیل نه دي ځکه دلته روایاتو کې ثبوت هم راغلې که ثبوت را هم نه شي د یو صحابي قول نه شي پیش کولې چې نبي عَلَیۡهِ السَّلَام دا سې کار نه دي کړي چې روایت العدم شي او دلیل وګرځي او که عدم الروایة وي دلیل نه دي هغه عدم محض دي پاتې شو چې بیا زمونږ خپلو فقهاو ورته مکروه نسبت کړې دي هغه به حمل شي د بحر الرائق په دغه قول باندې چې:

لایقوم بالدعاء. په دعاء به قیام نه کوي.

او که څوک وایي چې حدیث تیر شو عبد الله بن ابي اوفی چې قیام کړې دي نو عبد الله بن ابي اوفی قیام کړي خو امام د جنازې دي امام د جنازې خو مخ راتاو کړي څوک پرې ګمان نه کوي چې مونځ د جنازې پاتې ده هغه دې راتاو شي وه دې دریږي خو دا خلک دې نور کیني صفوف دې مات کړي چې نوي خلک د پنځم تکبیر ګمان ونه کړي.

او که څوک وایي چې دا علت نه دي بل علت دي هغه دې مونږ ته بل علت پیدا کړي د کراهیت چې هر کله دُعاء حسنه ده د خالق نه که دا څوک وایي چې یوه دُعاء شوي ده بلې ته څه ضرورت دي نو تکریر د دعاء یو ه له بلې وروسته څه جرم دي نبي عَلَیۡهِ السَّلَام به دري دري دعاګانې کولې، دا مسئله د دُعاء بعد الجنازة وه.

خلاصه دا چې قول د کراهت به حمل شي په تنزیهي باندې خارجي علت به ورته دغه شي چې قیام باندې وهم واهم ونه کړي د پنځم تکبیر او دې نه اخوا بل علت که چا ته معلوم وي هغه دې ویلې شي چې دا علت یې جوړیدې شي.

سوال: غائبانه جنازه څنګه ده.

جواب: دا مسئله اختلافي ده بین الائمه احناف یې جائز نه ګڼي یعنې مکروه یې ګڼي او نبي اکرم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیۡهِ وَسَلَّمَ چې کړې ده هغه ته کشف بین المسافات شوې وه دلیل ورباندې د عبد الله بن عباس رَضِیَ اللّٰهُ عَنۡهُ قول دي چې نبي عَلَیۡهِ السَّلَام ته د هغه سریر ښکاریده نو هغه غائب نه وه په حاضر جنازه شوې ده.

مسئلة الدعاء بعد السنة والجنازة ختمه شوه

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi